

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

THEORETICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF FORENSIC CHARACTERISTICS OF CORRUPTION CRIMES IN THE FIELD OF OFFICIAL ACTIVITIES AND PROFESSIONAL ACTIVITIES RELATED TO THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES

Дорошенко Ю.К., аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

Актуальність статті полягає в тому, що побудова методики розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг є складним процесом, оскільки перебуває в залежності від цілої низки факторів, які обумовлюють як її актуальність, обґрунтованість, так і практичну спрямованість, адаптованість до діяльності правоохоронних органів. Метою статті є визначення теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Проаналізовано наукові підходи до тлумачення терміну криміналістична характеристика злочинів та виділення його основних елементів. Побудова методології розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням державних послуг, є складним процесом, оскільки залежить від низки факторів, що визначають її актуальність, обґрунтованість, спрямованість, пристосованість до закону органів примусового виконання. Зокрема, серед залежностей конкретної криміналістичної методики, які слід враховувати при її формуванні, деякі вчені виділяють такі, як: специфічні ознаки злочину; предмет злочину; ретроспективна спрямованість характеру розслідування; ситуаційна обумовленість розслідування; рівень розвитку техніко-тактико-криміналістичних засобів. Наголошується, що криміналістична характеристика корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням державних послуг, є науковою категорією, яка теоретично має важливе значення для побудови методології розслідування цього виду злочинів та практично для розслідування злочинів. індивідуальні злочини. формувати типові версії скоєних і визначати способи і способи їх перевірки. Зазначається, що криміналістична характеристика корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням державних послуг, служить для побудови та перевірки слідчих версій; вибір тактики та стратегії досудового розслідування та судового розгляду; визначення напрямів пошуку та ймовірне сприйняття недостатньої інформації про цей вид злочину.

Ключові слова: теоретичні передумови, криміналістична характеристика, корупційні злочини, службова діяльність, професійна діяльність, публічні послуги

The relevance of the article is that building a methodology for investigating corruption crimes in the field of official activities and professional activities related to the provision of public services is a complex process, as it depends on a number of factors that determine its relevance, validity and practical orientation, adaptability to the activities of law enforcement agencies. The purpose of the article is to determine the theoretical prerequisites for the formation of forensic characteristics of corruption crimes in the field of official activities and professional activities related to the provision of public services. Scientific approaches to the interpretation of the term forensic characterization of crimes and the isolation of its main elements are analyzed. Building a methodology for investigating corruption crimes in the field of official activities and professional activities related to the provision of public services is a complex process, as it depends on a number of factors that determine its relevance, validity, and practical orientation, adaptability to law enforcement bodies. In particular, among the dependencies of a particular forensic methodology that should be taken into account in its formation, some scholars distinguish such as: specific features of the crime; the subject of the crime; retrospective orientation of the nature of the investigation; situational conditionality of the investigation; level of development of technical and tactical and forensic tools. It is emphasized that the forensic characterization of corruption crimes in the sphere of official activity and professional activity related to the provision of public services is a scientific category that is important theoretically for building a methodology for investigating this type of crime and practical for the investigation of individual crimes. to form standard versions of the committed and to define ways and ways of their check. It is noted that the forensic characterization of corruption crimes in the sphere of official activity and professional activity related to the provision of public services serves to build and verify investigative versions; choice of tactics and strategy of pre-trial investigation and trial; determining the directions of search and probable perception of insufficient information about this type of crime.

Key words: theoretical preconditions, forensic characteristics, corruption crimes, official activity, professional activity, public services.

Постановка проблеми. Побудова методики розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг є складним процесом, оскільки перебуває в залежності від цілої низки факторів, які обумовлюють як її актуальність, обґрунтованість, так і практичну спрямованість, адаптованість до діяльності правоохоронних органів. Зокрема, серед залежностей окремої криміналістичної методики, які повинні бути враховані при її формуванні, деякі вчені виокремлюють такі, як: видові ознаки злочину; суб'єкт злочину; ретроспективну спрямованість характеру розслідування; ситуаційну зумовленість розслідування; рівень розвитку технічних і тактико-криміналістичних засобів [1, с. 74]. Тобто одним із критеріїв і водночас засадою побудови окремої криміналістичної методики є виокремлення типових ознак кримінального правопорушення шляхом формування відповідної криміналістичної характеристики. У зв'язку з цим особливої актуальності

набуває питання про теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [2, с. 303].

Стан дослідження проблеми. Загальним питанням розслідування злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, присвятили свої роботи: В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.Ф. Волобуєва, Т.С. Волчецької, І.Ф. Герасимова, М.В. Даньшина, В.А. Журавля, О.Н. Колесніченка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, В.О. Малярової, В.Д. Пчолкіна, В.М. Страгонова, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, С.С. Чернявського, С.Н. Чурілова, В.М. Шевчука, В.В. Шендрика, В.Ю. Шепітька, В.Б. Щура, М.П. Яблокова та ін. Визначення теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у працях попередників нау-

ковців висвітлені фрагментарно, окремі питання залишилися без уваги, що підкреслює доцільність та актуальність наукового пошуку із вказаних питань.

Метою статті є визначення теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Вклад основного матеріалу. Науковець М.П. Яблокова наголошує, що «типова криміналістична характеристика виду злочинів» є «системи наукового опису криміналістично значимих ознак виду, різновидності, групи злочинів, котрі насамперед проявляються в особливостях таких її елементів, як спосіб, механізм і обстановка їх вчинення, особи їх суб'єкта й інших властивих для цього виду злочинів елементах з розкриттям кореляційних зв'язків і взаємозалежностей між ними, знання яких у сукупності зі змістовною стороною опису забезпечує успішне розслідування злочинів» [3, с. 283, 4, с. 67].

Вчений Л.О. Сергєєв, вважає, що зміст криміналістичної характеристики злочину складається з такі елементи: спосіб вчинення злочину; обстановку й умови, в яких учинено злочин; обставини, пов'язані з предметом злочинного посягання, суб'єктами і суб'єктивною стороною злочинів; схожі зв'язки конкретного злочину з діями, які не є кримінально каранними [6, с. 35].

Є.Д. Лук'янчиков підкреслив, що «криміналістична характеристика злочинів є системою тільки криміналістично значущих відомостей про ознаки злочину, а не будь-яких однакових для усіх видів злочинів, які підлягають опису на якісно-кількісному рівні з визначенням кореляційних залежностей між ними, що підвищує практичне значення цієї категорії криміналістики» [5, с. 108].

З позиції В.А. Журавля, криміналістична характеристика злочинів водночас є теоретичною концепцією, складовою окремої криміналістичної методики, інформаційною моделлю, в якій відбиваються якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, тобто ті, що притаманні цьому масиву злочинів, і специфічні, котрі дозволяють відокремити його від інших груп злочинів [7, с. 206–207, 8, с. 6–13].

А.Ф. Волобуєва зазначає, що поява терміна «криміналістична характеристика злочину» стала результатом осмислення та систематизації положень тієї частини змісту окремих методик розслідування, де йшлося про ознаки злочинів, що мали важливе значення для їх виявлення та розслідування [9, с. 29].

Вчений С.Н. Чурилова, саме прагнення вчених-криміналістів віднайти підходи до розкриття змісту закономірностей у сфері доказування породило винахід спеціального терміна «криміналістична характеристика злочину» [10, с. 200].

Слід зазначити, що на сьогодні в наукових дослідженнях учених і науковців визначення сутності категорії «криміналістична характеристика злочину» є досить суперечливими, що зумовлює подальші наукові дослідження окресленої категорії.

Так, Л.О. Сергєєв зазначає, що «криміналістична характеристика злочинів – це сукупність взаємопов'язаних чинників, котрі характеризують особливості способів скоєння та слідів відповідних видів злочинів, об'єктів посягань, обставин, які характеризують учасників, їх злочинні зв'язки, час, місце, умови й обстановку скоєння злочинів» [11, с. 4–5].

Криміналістична характеристики злочинів – це система закономірно взаємопов'язаних криміналістичних даних про елементи складу злочину певних видів злочинів, що сприяють їх розкриттю і розслідуванню [12, с. 97]. Конкретного визначення, що таке криміналістична характеристика, в юридичній літературі поки немає. Вважаємо доречним визначення криміналістичної характеристики складу злочину як системи ознак, які надають інформацію про особу злочинця та потерпілого, спосіб і знаряддя вчи-

нення злочину, а також об'єктивну сторону конкретного злочину [13, с. 121].

Своєю чергою, М.В. Костенко, досліджуючи криміналістичну характеристику вбивств на замовлення, вказує, що вона охоплює відомості: про спосіб учинення та приховування злочину; про обстановку вбивства на замовлення (місце, час, умови); про знаряддя й засоби злочину; про механізм слідоутворення; про особу потерпілого; про особу злочинця (замовника, виконавця, якщо є – посередника) [14, с. 12].

Аналіз вказаних визначень і поглядів науковців щодо визначення категорії «криміналістична характеристика злочину» дає підстави дійти висновку, що автори визначають останню крізь призму її елементного складу, проте, на нашу думку, вказане не дозволяє повною мірою встановити сутність досліджуваної категорії.

Вчені О.Н. Колесніченко та В.О. Коновалова розуміють поняття «криміналістична характеристика» як систему відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів одного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними та слугує побудові, перевірці слідчих версій в розслідуванні певного виду злочину [15, с. 16]. Відображення особливостей певного виду злочинів, що мають значення для їх виявлення та розкриття, складає сутність криміналістичної характеристики. Такі особливості Г.А. Матусовський називає криміналістично значущими [16, с. 375].

Науковець Г. А. Густов розглядає криміналістичну характеристику злочину як заснований на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень опис злочину як реального явища, що має своєю метою оптимізацію процесу розкриття та розслідування злочину і вирішення завдань правосуддя [17, с. 44].

Також деякі автори зазначають, що криміналістична характеристика злочинів – це не просто перелік відомостей, ознак, а їх система [18, с. 40; 19, с. 14].

Інші автори визначають криміналістичну характеристику не як систему криміналістично значущих ознак, а як інформаційну модель [20, с. 213; 21, с. 310; 22, с. 81]. Як вказує В.Л. Синчук, криміналістична характеристика становить інформаційну основу формування методики розслідування вбивств і дозволяє: а) відокремити цей вид (підвид) злочину від інших; б) систематизувати криміналістично значущі відомості та розташувати їх у певній ієрархічній послідовності; в) відобразити на статистичному рівні кореляційні залежності між її елементами; г) розробити типові версії щодо особи злочинця, обставин і мотиву злочину; ґ) скласти підґрунтя для розбудови найбільш оптимальної програми (моделі) розслідування цієї категорії злочинів [23, с. 10].

М.В. Салтевський зазначав, що «криміналістична характеристика – це інформаційна модель, яка являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного злочину. Це означає, що: а) криміналістична характеристика – це сукупність інформації, яка певним чином субординована у систему, що являє собою абстраговану узагальнену інформаційну модель конкретної події; б) опису підлягають не всі, а тільки типові ознаки, тобто загальні для цього виду (групи) злочинів». Тому поняття криміналістичної характеристики є видовим, типізованим; в) ознаки описують на якісному рівні, характеризуючи співвідношення їх кількісних сторін. Тому в інформаційній моделі описані ознаки повинні мати ймовірно-статистичні показники, що відображають взаємозв'язок між елементами криміналістичної характеристики [24, с. 7–8; 25, с. 245].

Таким чином, опис і модель у цьому визначенні практично ототожнюються, тому, на нашу думку, не буде помилковим визначати криміналістичну характеристику через опис чи модель, оскільки це є зовнішнім виразом і прикладним моментом формування криміналістичної характеристики.

Вважаємо за доцільне криміналістичну характеристику корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, формувати за допомогою типової інформаційної моделі цього виду злочинів, оскільки такий підхід відрізняється репрезентативністю, наглядно дає загальне уявлення про вид злочину, що може відобразитися у схемі, малюнку тощо. У моделі можна зручно відобразити кореляційні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики. Окрім того, криміналістичну характеристику злочинів може бути подано у вигляді описів, таблиць, схем, графіків, комп'ютерних програм тощо [26, с. 81].

Вчений В.В. Тіщенко наголошує, що незалежно від визначення дефініції криміналістичної характеристики злочинів, її місця в системі теоретичних положень криміналістики та криміналістичної методики, криміналістична характеристика злочинів як елемент наукової криміналістичної системи має сприяти головному завданню і функції цієї системи: підвищенню ефективності розслідування злочинів. Автор стверджує, що криміналістична характеристика окремої категорії злочинів повинна описувати характерні варіанти злочинної діяльності, характерні ознаки злочинців і жертв, сліди такої діяльності й можливі джерела, місця їх виявлення, їх характер і доказово-інформаційну значущість. Тобто вона дає типову картину і типові варіанти злочинців окремої категорії [27, с. 50].

Прикладне значення криміналістичної характеристики полягає у тому, що криміналістична характеристика злочинів є робочим інструментом, який використовують під час розслідування злочинів [28, с. 10].

Вважаємо, що практична значимість криміналістичної характеристики злочинів розкривається через закономірні зв'язки між її структурними елементами. Р.С. Белкін, зокрема, наголошував, що криміналістична характеристика як єдиний комплекс має практичне значення лише в тих випадках, коли встановлені кореляційні зв'язки і залежності між елементами, котрі мають закономірний характер [29, с. 316]. Водночас окремі криміналісти вказали на об'єктивні труднощі у встановленні кореляційних зв'язків криміналістичної характеристики [30, с. 63–64].

Висновки. Аналіз наведених позицій учених і науковців дає можливість визначити, що криміналістична характеристика корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є науковою категорією, що має важливе теоретичне значення для побудови методики розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг і практичне значення для процесу розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, оскільки дозволяє сформуванню типових версій вчиненого та визначити шляхи і способи їх перевірки.

Таким чином, криміналістична характеристика корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, слугує побудові та перевірці слідчих версій; вибору тактики та стратегії досудового розслідування та судового розгляду; визначенню напрямків пошуку та ймовірного уявлення про недостатню інформацію щодо цього виду злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шепітько М.В. Проблеми формування методико-криміналістичних засобів у структурі протидії злочинам у сфері правосуддя. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2018. Випуск 18. С. 73–80
2. Посашков О. О. Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики втручань в діяльність судового експерта / О. О. Посашков // Випуск 1(16) том 4, 2017. С. 303-306 URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-4_2017/67.pdf
3. Перебиток М. В., Паламарчук А. О. Криміналістична характеристика екологічних злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 282–286.
4. Криминалистика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. 4-е изд., перераб. и доп. К: Норма: ИНФРА-К, 2013. 752 с.
5. Благута Р. І., Сергієнко О. О., Устюгова О. Є. Кримінальний процес України : навч. посіб. Львів : Бібл'юс, 2010. 500 с.
6. Лук'янчиков Є. Щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 2. С. 107–113.
7. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2018. № 4 (55). С. 202–213.
8. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посіб. Київ : НВТ «Правник» – НАВСУ, 1997. 41 с.
9. Волобуєв А. Ф. *Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2001. 426 с.
10. Чурилов Н. С. Криминалистическая методика: история и современность. К : Маркетинг, 2002. 370 с.
11. Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К, 1966. 16 с.
12. Видонов Л. Г., Видонов В. Л. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами. *Криминалистическая характеристика преступлений*. 1984. С. 94–97.
13. Коваль М. М. Forensic characterization of torture. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Вип. 14. Т. 2. С. 121–123.
14. Костенко М. В. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 21 с.
15. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : ХЮИ, 1985. 93 с.
16. Матусовський Г. А. Загальні положення методики розслідування злочинів. *Криміналістика : підручник / за заг. ред. В. Ю. Шепітька*. Київ : Ін Юре, 2004. С. 366–400.
17. Герцик Р. В. Об'єкт кримінального правопорушення у структурі криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 226–229.
18. Васильєв А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. К : ЛексЭст, 2002. 72 с.
19. Макаренко Е. И. Особенности расследования квартирных краж, совершаемых группой лиц : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 1985. 22 с.
20. Журавель В. А. Криміналістична характеристика злочинів: проблеми формування та застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2018. № 4 (55). С. 202–213.
21. Салтевский М. В. Криминалистическая характеристика: структура, элементы. Специализированный курс криминалистики : учебник. Киев : НИ и РИО КВШ МВД, 1987. 384 с.
22. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: поняття, визначення, етапи розвитку, місце в криміналістиці. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 1997. № 2. С. 78–95.
23. Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 21 с.
24. Комаринська Ю. Б., Галаган О. І. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2013. 124 с.
25. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов : учеб. и практ. пособие. Харьков : Рубикон, 1997. 430 с.
26. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: поняття, визначення, етапи розвитку, місце в криміналістиці. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 1997. № 2. С. 78–95.
27. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
28. Бахин В. П. Допрос : лекция. Киев, 1999. 40 с.
29. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 475 с.
30. Суворова Л. А. Идеальные следы в криминалистике. К : Юрлитинформ, 2006. 200 с.